

Πανδημίες γρίπης στον 20^ο αιώνα: Η Ισπανική γρίπη του 1918

Γιαννούλα Σιαμέτη

MSc Ιστορική Δημογραφία
Αρχειονόμος-Βιβλιοθηκονόμος

Λέξεις-κλειδιά

Γρίπη, πανδημία, Ισπανική γρίπη, μείωση πληθυσμού, θνησιμότητα

Υπεύθυνος Επικοινωνίας:

Γιαννούλα Σιαμέτη
Ιάσονος και Σωσιπάτρου 47,
49100, Κέρκυρα
τηλ: 6948174917
e-mail: giannasm@ionio.gr

Περίληψη

Η Ισπανική γρίπη του 1918, προκάλεσε πάνω από 50 εκατομμύρια θανάτους σε παγκόσμιο επίπεδο. Δεδομένα που μελετώνται στην παρούσα εργασία είναι η προέλευση της γρίπης, ο ρυθμός εξάπλωσής της, οι φάσεις εξάπλωσης του ιού, καθώς και η γεωγραφική κατανομή των κρουσμάτων. Η παρούσα εργασία, εστιάζει κυρίως στις δημογραφικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις της Ισπανικής γρίπης, η οποία εξαπλώθηκε σε Ευρώπη και Αμερική μέσω της χερσαίας και θαλάσσιας οδού. Δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια ο αριθμός των ατόμων που είχαν νοσήσει από γρίπη την περίοδο 1918-19, ούτε και ο ακριβής αριθμός των ατόμων που έχασαν την ζωή τους λόγω μη καταγραφής των περιστατικών, καθώς ενδέχεται οι θάνατοι που προκάλεσε η Ισπανική γρίπη να είναι πολύ περισσότεροι από τους καταγεγραμμένους. Η ηλικιακή ομάδα που είχε πολύ υψηλά ποσοστά θνησιμότητας ήταν εκείνη μεταξύ 20 και 49 ετών. Η επίδραση της Ισπανικής γρίπης δεν περιορίστηκε χρονικά μόνο κατά τα έτη 1918-19, αλλά θεωρείται η «μητέρα» των μετέπειτα πανδημιών γρίπης όπως της Ασιατικής (1957) και του Χονγκ Κονγκ (1968). Η Ισπανική γρίπη επηρέασε την οικονομία, την πολιτική και κοινωνική ζωή σε κάθε χώρα που έπληξε, καθώς και την δημογραφική σύσταση ολόκληρου του πλανήτη.

Εισαγωγή

Ο 20ος αιώνας σηματοδεύτηκε από τρεις μεγάλες πανδημίες γρίπης: 1) Ισπανική γρίπη (1918) 2) Ασιατική γρίπη (1957) 3) Γρίπη του Χονγκ Κονγκ (1968) [1]. Η Ισπανική γρίπη, το 1918, αποτελεί ένα από τα πιο δραματικά γεγονότα στην ιστορία της ιατρικής. Συγκαταλέγεται ανάμεσα στις μεγαλύτερες επιδημίες που έχουν πλήξει τον πλανήτη και κόστισε την ζωή σε πάνω από 50 εκατομμύρια ανθρώπους παγκοσμίως [2]. Η επιδημία εξαπλώθηκε με πολύ γρήγορους ρυθμούς πλήττοντας διαδοχικά όλες τις ηπείρους του πλανήτη. Η εξάπλωσή της έγινε μέσω της χερσαίας και θαλάσσιας οδού. Τα ιδιαίτερα και μοναδικά χαρακτηριστικά της την διαφοροποιούν από άλλες πανδημίες γρίπης. Όπως, για παράδειγμα, τα διαφορετικά στάδια χρωματισμού του δέρματος του ασθενούς γνωστά ως «ηλιοτρόπιο» ή «βαθιά μπλε κυάνωση» [3]. Η ανησυχητική ένδειξη ότι το 1918 ο ιός προέκυψε από έναν ιό της γρίπης των πτηνών προσαρμοσμένος στον

άνθρωπο, υποχρεώνει την επιστημονική κοινότητα να εξετάζει τις υποθέσεις σχετικά με την προέλευση της γρίπης [4].

Η εξάπλωση της Ισπανικής γρίπης

Στις 4 Μαρτίου του 1918 στο «Camp Funston», Κάνσας, το οποίο ήταν στρατόπεδο εκπαίδευσης στρατού των Η.Π.Α, έκανε την εμφάνισή της η Ισπανική γρίπη. Έως τον Απρίλιο είχε εξαπλωθεί σε Αμερική και Ευρώπη μέσω της πορείας των Αμερικανών στρατιωτών, που διέσχισαν τον Ατλαντικό για τις τελικές επιθέσεις του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το ανοιξιάτικο κύμα ήταν σαρωτικό, όχι όμως καταστροφικό, και ως τα τέλη του Ιουνίου είχε υποχωρήσει.

Κίνα. Το γεγονός ότι τον Μάρτιο, του 1918 υπήρχαν ήδη κρούσματα στο Ντιτρόιτ (Η.Π.Α.) και στη Νότια Καρολίνα (Η.Π.Α.), αφήνει υπό συζήτηση το ενδεχόμενο, ο τόπος προέλευσης τελικά να ήταν οι Η.Π.Α. Γύρω από τη θεωρία αυτή στηρίχτηκε το φαινόμενο της ταχείας εξάπλωσης της γρίπης, όπως φαίνεται αναλυτικά παρακάτω στην εικόνα 1 [7].

Όπως αναφέρθηκε, η γρίπη εξαπλώθηκε με γρήγορους ρυθμούς ακολουθώντας την πορεία των στρατευμάτων από και προς την Ευρώπη. Παρά την εμπόλεμη κατάσταση, το παγκόσμιο εμπόριο δεν είχε παραλύσει. Οι εμπόλεμες χώρες διατηρούσαν ναυτικές βάσεις σε αποικίες τους ανά τον κόσμο, τα οποία ήταν μεγάλα λιμάνια και ταυτόχρονα τελικός προορισμός πολλών εμπορικών πλοίων. Οι εμπορικές

Παγκόσμιος Χάρτης εξάπλωσης της Ισπανικής Γρίπης
Πηγή: Potter, 2001

Η Ισπανική γρίπη έκανε ξανά την εμφάνισή της ένα μήνα αργότερα. Στις 22 Αυγούστου καταγράφηκε το πρώτο κρούσμα του δεύτερου κύματος στην Ηπειρωτική Ευρώπη, την Βρέστη, Γαλλία, (Brest, France) που ήταν το κυριότερο λιμάνι αποβίβασης των Αμερικανικών στρατευμάτων. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα εμφανίστηκε ταυτόχρονα στη Βοστώνη (Boston, U.S.A), και στη Φριτάουν της Σιέρα Λεόνε (Freetown, Sierra Leone)[5,6]. Ο ιός μεταφέρθηκε σε όλη την Ευρώπη (Ισπανία, Πορτογαλία, Σκανδιναβία, Αγγλία, Γαλλία και Ιταλία) μέσα σε λίγες εβδομάδες. Τα Δυτικοευρωπαϊκά στρατεύματα που συμμετείχαν στις επιχειρήσεις κατά των Μπολσεβίκων, στη διάρκεια της Οκτωβριανής Επανάστασης, μετέφεραν τη γρίπη στην Ρωσία. Η Ισλανδία δέχθηκε τον ιό στα μέσα Οκτωβρίου από τα ευρωπαϊκά και αμερικανικά πλοία. Η Νέα Ζηλανδία την ίδια περίοδο μολύνθηκε από τα αμερικανικά πλοία. Στην Ινδία ο ιός εξαπλώθηκε μέσω του θαλάσσιου και σιδηροδρομικού δικτύου.

Η προέλευση της γρίπης δεν έχει εξακριβωθεί. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι τόπος προέλευσής της ήταν η

θαλάσσιες αρτηρίες αποτέλεσαν έναν εύκολο τρόπο μεταφοράς της γρίπης σε χώρες, οι οποίες δεν είχαν καμία ανάμειξη στον Ευρωπαϊκό πόλεμο. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η μεταφορά της γρίπης από εμπορικά πλοία στην Κούβα και το Πουέρτο Ρίκο το καλοκαίρι του 1918. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους εμπορικά πλοία από την Ιαπωνία και την Κίνα μετέφεραν τον ιό στην Χαβάη. Η Ισπανική γρίπη άφησε πίσω της αναπάντητα ερωτήματα σχετικά με την προέλευσή της και τα ασυνήθιστα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά της [8].

Η επίδραση της Ισπανικής γρίπης δεν περιορίστηκε χρονικά μόνο κατά τα έτη 1918-19, αλλά υπήρξε η «μητέρα» των μετέπειτα πανδημιών γρίπης, δηλ. της Ασιατικής το 1957 και του Χονγκ-Κονγκ το 1968 (το στέλεχος του ιού της Ισπανικής γρίπης ήταν H1N1 και των μετέπειτα πανδημιών H2N2 και H3N3 αντιστοίχως. Ο ατυχής χαρακτηρισμός της γρίπης ως «Ισπανική» δεν συνδέεται με τον τόπο προέλευσής της, αλλά με το γεγονός ότι οι Ισπανικές αρχές ήταν αυτές, που πρώτες ανακοίνωσαν επισήμως το πρόβλημα που υπήρχε.

Η Ισπανική γρίπη στην Ευρώπη

Ισπανία, Αγγλία, Γαλλία, Ελβετία, Δανία μετρούσαν χιλιάδες νεκρούς και εκατομμύρια ασθενείς. Στην Ελβετία τον Ιούλιο του 1918 τα κρούσματα είχαν ανέλθει στα 53.000 μόνο για τον μήνα Ιούλιο του 1918 [9]. Οι Ισπανοί υποστήριξαν ότι η γρίπη προήλθε από τα πεδία μάχης της Γαλλίας και ότι εξαπλώθηκε με τον άνεμο. Η γρίπη δεν έτυχε της δέουσας σημασίας στην Αγγλία μέχρι την κορύφωσή της, τον Ιούνιο του 1918. Αρχικά εμφανίστηκε στο Πόρτσμουθ, πόλη και λιμάνι στην κομητεία Χάμπσσιρ της νότιας Αγγλίας, στο Ηνωμένο Βασίλειο, και σταδιακά σε πολλές παραλιακές πόλεις του νότου. Όπως ήταν φυσικό, αρχικά έπληξε το στρατό.

Τα υψηλότερα ποσοστά νοσηρότητας και θνησιμότητας στην Ελβετία παρατηρήθηκαν στον ενήλικα πληθυσμό, ιδιαίτερα στην ηλικιακή ομάδα 20-49 ετών, με αυξημένη θνησιμότητα στους άνδρες. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από τις συνθήκες διαβίωσης στον στρατό, συχνά ταξίδια, που ευνοούν τη μετάδοση της γρίπης μεταξύ στρατιωτών που είχαν ήδη εξασθενήσει. Η σοβαρότητα της νόσου μεταξύ εφήβων και νεαρών ενηλίκων συνδέεται με την υπερβολική εργασία, την έλλειψη υγειονομικής περίθαλψης και τις στρατιωτικές συνθήκες. Επιπλέον, οι ηλικιωμένοι μπορούσαν να επωφεληθούν, καθώς είχαν εκτεθεί σε μια σημαντική επιδημία γρίπης που συνέβη τον προηγούμενο αιώνα (1889-91) [10].

Η πανδημία γρίπης του 1918 στην Αμερική

Στην Αμερική, αρχικά δεν έδειξαν την απαιτούμενη προσοχή στην επιδημία. Προφανώς λόγω του πολέμου δεν ήταν ακόμα σε θέση να καταλάβουν ότι οι απώλειες, που είχαν σημειωθεί στο στρατό, έκρυβαν κάτι το ανησυχητικό. Η πρώτη ξεκάθαρη και ανησυχητική εικόνα του ανοιξιάτικου «κύματος γρίπης» έρχονταν από τα ευαγή ιδρύματα, τους κοινωφελείς οργανισμούς και φυσικά τα πολιτικά και στρατιωτικά νοσοκομεία. Εκεί, μπορούσαν να έχουν μία πιο σαφή εικόνα για τα συμπτώματα της γρίπης, τη μεταδοτικότητα της και τέλος για τα επίπεδα θνησιμότητας του πληθυσμού [11].

Παρόλα αυτά όμως, οι γιατροί αρχικά δεν μπόρεσαν να διαγνώσουν την γρίπη ως αίτιο της επιδημίας. Επικρατούσε μεγάλη σύγχυση και υποστήριζαν ότι πρόκειται για πνευμονία και όχι γρίπη. Για πολλές πολιτείες της Αμερικής η κορύφωση της επιδημίας σημειώθηκε τον Απρίλιο του 1918. Για την Νέα Υόρκη όμως ο Μάρτιος ήταν ο μήνας με τα περισσότερα κρούσματα. Τα θύματα ήταν κυρίως οι νέοι [12]. Η κατάσταση στην Αμερική αλλάζει τον Αύγουστο του 1918 και όσα πλοία φτάνουν στο λιμάνι της με κρούσματα ή ύποπτα κρούσματα, υπόκεινται σε καραντίνα. Η μέχρι τότε αδράνεια των κρατικών μηχανισμών έδωσε τη θέση σε μια άνευ προηγουμένου κινητοποίηση. Η κυβέρνηση ζήτησε τη συμμετοχή και τη συνεργ-

γασία όλων των φορέων κρατικών και μη, με σκοπό τη διαφύλαξη της Δημόσιας Υγείας και την καταπολέμηση της επιδημίας [13].

Η επιδημία γρίπης στην Αμερική είχε αντίκτυπο σε τρεις ξεχωριστές ομάδες του πληθυσμού: τους στρατιώτες, τους ναυτικούς και βέβαια στους κατοίκους των πόλεων και της επαρχίας. Κάθε μία ομάδα μετρούσε τον δικό της αριθμό θυμάτων, αλλά είχε και μία ανομοιογένεια στην εμφάνιση και εξάπλωση της γρίπης, που μας δημιουργεί αναμφίβολα πολλά ερωτηματικά που χρήζουν περαιτέρω έρευνας. Πρωτίστως, η επιδημία επηρέασε τις Ένοπλες Δυνάμεις της Αμερικής. Αστικές περιοχές κοντά σε στρατιωτικές βάσεις και λιμάνια ήταν αποδέκτες του ιού. Η κυβέρνηση καθυστέρησε να αντιληφθεί τη ρίζα του κακού και όταν πλέον άρχισε να λαμβάνει δραστικά μέτρα, η επιδημία είχε πλέον εξαπλωθεί σχεδόν σε όλες τις πολιτείες της Αμερικής. Η γρίπη έφτασε στο αποκορύφωμά της στο Πολεμικό Ναυτικό τον Σεπτέμβριο του 1918. Παρόμοια ήταν και η κατάσταση που επικρατούσε στο Στρατό Ξηράς. Η επιδημία σημείωσε ραγδαία εξάπλωση στον πληθυσμό των Αμερικάνικων πόλεων και επαρχιών δύο εβδομάδες μετά την κορύφωση, που σημειώθηκε στον στρατό και στο ναυτικό. Σε αντίθεση με την συμπεριφορά των Ευρωπαίων πολιτών, οι Αμερικάνοι δεν συνήθιζαν να συνωστίζονται σε κατασκηνώσεις, όπου ένα απλό φτέρνισμα αρκούσε για να αποβεί μοιραίο για κάποιον που θα ήταν κοντά. Επιπλέον, δεν εγκατέλειψαν κατά ορδές τις πόλεις για να εγκατασταθούν στην εξοχή, πιστεύοντας πως με την απομάκρυνσή τους από το κέντρο ίσως γλίτωναν από τον εφιάλτη και έσωζαν την ζωή τους [14].

Στην πραγματικότητα όμως, οι πολίτες ήταν τρομοκρατημένοι και μέσα στον πανικό τους δεν άκουσαν τις προειδοποιήσεις της κυβέρνησης, που επέμενε πως έπρεπε σε κάθε περίπτωση να αποφευχθεί ο συνωστισμός ατόμων σε χώρους που δεν αερίζονται επαρκώς. Οι Αμερικανοί κλείστηκαν στα σπίτια τους και επιπλέον, πίστευαν πως δεν πρέπει να έχουν καμία επαφή με το μολυσμένο περιβάλλον. Πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου σε διάφορες πολιτείες κάθε αρμόδια αρχή είχε εκδώσει τις δικές της οδηγίες και εξηγήσεις για τη μετάδοση της γρίπης, γεγονός που μεγάλωνε τη σύγχυση και τη δυσπιστία των πολιτών. Η κατάσταση στην επαρχία υπήρξε ανυπόφορη για τους πολίτες, τους οδήγησε στην πλήρη αδράνεια, μη έχοντας πια δυνάμεις αλλά και χρήματα για να μπορέσουν να ζήσουν. Ο κυβερνητικός μηχανισμός άργησε να ενεργοποιηθεί στην επαρχία, οι άνθρωποι πέθαιναν βοήθητοι και τις περισσότερες φορές εγκαταλελειμμένοι από τις οικογένειές τους. Στα νοσοκομεία και τα κέντρα υγείας επικρατούσε συνωστισμός από ασθενείς, οι οποίοι λόγω του μεγάλου αριθμού τους ήταν αδύνατον να δεχθούν τη βασική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Επιπλέον, το ίδιο το προσωπικό των νοσοκομείων ήταν εκτεθειμένο και ευάλωτο στην γρίπη. Στις τάξεις

του υγειονομικού σώματος οι απώλειες ήταν βαρύτερες. Πολλές φορές για κάθε νοσοκόμα αναλογούσαν πάνω από πενήντα ασθενείς. Η κατάσταση ήταν απελπιστική. Σε αρκετές περιπτώσεις τα νοσοκομεία σταματούσαν να λειτουργούν. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Lebanon Hospital στη Φιλαδέλφεια, όπου υπήρχαν 3 νοσοκόμες για 125 περιπτώσεις ασθενών με πνευμονία και γρίπη [15].

Δημογραφικές και Κοινωνικοοικονομικές συνέπειες της «Ισπανικής Γρίπης στην Αμερική

Η οικονομία της χώρας την περίοδο της επιδημίας διαταράχθηκε εμφανώς. Η πλειοψηφία των ανθρώπων ασχολούνταν με αγροτικές εργασίες και παρήγγαγαν τις πρώτες ύλες για τη βιομηχανία. Η νοσηρότητα του εργατικού δυναμικού της χώρας διατάραξε τον κύκλο της παραγωγικής διαδικασίας, του εμπορίου και ως απόρροια αυτού ήταν η διαταραχή της οικονομίας στις πόλεις. Η κοινωνική ζωή και η διασκέδαση ήταν ανύπαρκτη. Θέατρα, εκκλησίες και κάθε είδους

κοινωνική εκδήλωση είχε ανασταλεί για ευνόητους λόγους. Τα έξοδα αντιμετώπισης της επιδημίας αυξήθηκαν και η κατάσταση επιβαρύνθηκε με την ανάγκη άμεσης παραγωγής και διάθεσης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Δεν μπορεί να υπολογιστεί με ακρίβεια ο αριθμός των ατόμων που νόσησαν με γρίπη την περίοδο 1918-19, όπως επίσης και ο ακριβής αριθμός των ατόμων που έχασαν την ζωή τους. Το προσωπικό των νοσοκομείων και όλων των ιδρυμάτων που βοήθησαν στην περίθαλψη και ανάρρωση των ασθενών δεν ήταν κατάλληλα εκπαιδευμένο και ενημερωμένο να διαχειριστεί τέτοιου είδους καταστάσεις. Κατά συνέπεια πολλά περιστατικά δεν καταγράφησαν λόγω του πανικού που επικρατούσε. Επιπλέον, το ίδιο το προσωπικό (γιατροί, νοσοκόμες κ.α.) ασθενούσε - η γρίπη δεν αποτελούσε εξαίρεση για κανέναν - και στις θέσεις τους οι εθελοντές δεν ήταν σε θέση να καταγράψουν ή να δηλώσουν τα περιστατικά.

Η τεχνολογία βρισκόταν σε πρώιμο επίπεδο, δεν υπήρχαν εναλλακτικές λύσεις δήλωσης των στοιχείων και διατήρησή τους, το κράτος και ειδικότερα οι αρμό-

Deaths Registered as Due to Influenza and Pneumonia (all forms) Combined, in Certain

City	Population July 1, 1918 Estimated	1918 Week ended													
		September			October				November						
Albany, N.Y.	112,345	-	-	-	43	109	186	159	32	20	4	14	-	-	-
Albany, Ga.	261,752	-	-	-	30	81	391	-	-	-	-	-	-	-	-
Baltimore, Md.	399,632	-	-	-	117	563	1,337	1,075	397	147	31	-	40	-	-
Birmingham, Ala.	197,670	3	2	5	34	41	110	112	83	46	46	44	72	-	-
Boston, Mass.	745,241	46	263	773	1,214	1,027	589	236	137	76	47	34	34	-	-
Buffalo, N.Y.	475,229	-	-	-	48	180	531	725	453	168	80	54	36	-	-
Cambridge, Mass.	111,433	-	-	-	105	140	115	43	21	19	3	9	9	7	-
Chicago, Ill.	2,794,683	16	24	91	417	1,047	2,303	2,347	1,470	734	394	251	217	-	-
Cincinnati, Ohio	418,022	-	-	-	18	47	192	281	248	162	97	105	94	-	-
Cleveland, Ohio	810,506	-	-	-	18	40	158	433	682	324	351	240	197	-	-
Columbus, Ohio	221,296	-	-	-	28	73	117	94	30	36	43	64	-	-	-
Dayton, Ohio	130,653	-	-	-	31	134	127	113	47	21	-	-	-	-	-
Denver, Colo.	268,429	-	-	-	29	136	147	198	101	77	108	132	-	-	-
Fall River, Mass.	128,792	-	-	-	9	20	97	201	97	48	24	14	10	7	-
Grand Rapids, Mich.	132,420	-	-	-	-	-	-	11	22	18	13	28	22	19	-
Indianapolis, Ind.	289,577	-	-	-	46	129	113	84	38	48	42	106	-	-	-
Jersey City, N.J.	318,790	-	-	-	46	231	-	423	-	-	-	-	-	-	-
Kansas City, Mo.	312,783	-	-	-	37	96	149	193	197	138	80	64	97	-	-
Los Angeles, Cal.	568,493	-	-	-	43	131	293	342	309	206	196	167	-	-	-
Louisville, Ky.	262,707	-	-	-	92	180	181	69	58	28	33	62	-	-	-
Louis, Miss.	109,041	-	-	-	32	93	141	116	84	30	8	11	2	-	-
Memphis, Tenn.	134,739	-	-	-	80	182	146	71	-	17	18	-	-	-	-
Minneapolis, Wis.	453,481	-	-	-	49	113	175	125	95	30	49	88	-	-	-
Missouri, Miss.	383,442	-	-	-	48	99	180	120	90	93	10	42	-	-	-
Nashville, Tenn.	118,213	-	-	-	129	193	127	34	53	15	16	23	-	-	-
Newark, N.J.	428,684	-	-	-	8	30	189	396	451	376	177	111	70	36	-
New Haven, Conn.	134,863	-	-	-	15	34	77	152	180	168	82	48	20	34	-
New Orleans, La.	382,271	-	-	-	29	144	634	682	533	138	76	10	43	-	-
New York, N.Y.	3,215,879	104	191	710	3,120	4,227	5,222	4,462	2,277	1,050	657	424	-	-	-
Oakland, Cal.	214,306	-	-	-	18	42	136	217	137	70	38	12	-	-	-
Owensboro, Ky.	190,264	-	-	-	48	160	147	94	-	48	38	34	-	-	-
Philadelphia, Pa.	1,761,771	-	-	-	704	2,625	4,397	3,023	1,203	375	844	565	81	-	-
Pittsburgh, Pa.	395,283	-	-	-	17	34	69	114	209	376	630	798	532	385	297
Portland, Oreg.	208,399	-	-	-	-	-	-	41	94	157	134	87	83	38	-
Providence, R.I.	261,613	-	-	-	99	186	235	218	125	65	36	29	23	-	-
Richmond, Va.	140,719	4	3	4	41	131	197	128	71	28	21	13	24	-	-
Rochester, N.Y.	244,836	-	-	-	36	102	212	209	104	52	40	37	-	-	-
St. Louis, Mo.	779,951	-	-	-	86	186	233	257	229	228	230	130	-	-	-
St. Paul, Minn.	217,699	-	-	-	41	75	37	102	109	131	88	69	-	-	-
San Francisco, Cal.	478,530	-	-	-	-	-	-	130	352	738	404	198	90	56	-
Seattle, Wash.	266,443	-	-	-	75	108	160	109	85	69	34	47	-	-	-
Spokane, Wash.	137,650	-	-	-	4	19	-	-	19	71	46	30	34	-	-
Springfield, N.Y.	161,404	-	-	-	28	139	219	253	140	68	28	23	7	-	-
Toledo, Ohio	262,294	-	-	-	-	-	-	49	178	113	96	46	42	28	-
Washington, D.C.	401,680	-	-	-	34	173	488	672	389	181	33	42	37	42	-
Worcester, Mass.	173,630	-	-	-	17	50	199	230	140	89	59	-	13	29	20
Total	68,449	1,457	4,528	11,386	19,939	20,806	14,818	8,462	3,038	3,472	1,192	-	-	-	-

From British Ministry of Health, Reports on Public Health and Medical Statistics Number 6, Report on the Results of Influenza, 1918-19 (London: His Majesty's Stationery Office, 1920), pp. 719-20.

Cities of the United States, from 8 September 1918 to 15 March 1919 Inclusive, by Weeks

City	1918 Week ended												Total in 27 Weeks			
	September			October				November								
Albany, N.Y.	7	11	11	13	12	12	9	11	18	15	16	18	12	11	12	763
Albany, Ga.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	212
Baltimore, Md.	18	48	74	37	48	73	83	130	138	126	117	90	64	51	41	3,887
Birmingham, Ala.	90	-	129	33	36	44	32	41	29	21	28	-	-	-	-	1,345
Boston, Mass.	43	83	132	261	244	217	138	115	110	89	71	7	70	69	41	4,325
Buffalo, N.Y.	30	64	62	68	48	-	90	121	90	75	33	34	44	20	23	3,063
Cambridge, Mass.	6	14	17	26	29	22	20	16	13	10	3	4	2	4	4	695
Chicago, Ill.	362	418	494	479	321	269	128	794	277	194	235	233	230	213	232	14,014
Cincinnati, Ohio	149	208	163	83	51	18	18	26	23	39	37	78	90	107	101	2,456
Cleveland, Ohio	193	226	241	194	132	94	92	92	108	100	80	7	94	121	132	4,343
Columbus, Ohio	98	83	39	21	15	14	10	20	19	11	15	20	27	27	40	1,004
Dayton, Ohio	18	13	41	21	12	12	14	9	11	8	-	11	16	13	-	753
Denver, Colo.	194	201	343	84	45	47	33	-	-	-	-	-	-	-	-	1,432
Fall River, Mass.	17	5	14	18	10	18	16	14	17	17	13	-	13	12	14	911
Grand Rapids, Mich.	30	51	38	23	18	8	8	-	-	-	-	-	-	-	-	309
Indianapolis, Ind.	72	64	43	48	54	40	23	-	-	-	-	-	-	-	-	968
Jersey City, N.J.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	723
Kansas City, Mo.	178	248	170	83	69	30	68	43	48	23	46	35	47	43	2,262	
Los Angeles, Cal.	125	134	143	117	99	131	178	177	164	47	21	8	14	8	3,134	
Louisville, Ky.	55	91	55	37	22	20	21	30	20	19	19	37	34	88	1,174	
Louis, Miss.	10	10	8	-	13	-	20	26	11	-	18	4	13	9	672	
Memphis, Tenn.	-	27	29	-	28	-	47	38	40	39	30	15	9	14	824	
Minneapolis, Wis.	-	182	146	103	63	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,360	
Missouri, Miss.	48	71	96	68	37	45	34	-	-	-	-	-	-	-	1,111	
Nashville, Tenn.	26	28	29	22	29	17	21	21	17	13	36	23	19	18	913	
Newark, N.J.	57	79	74	70	72	64	57	7	50	45	32	46	34	38	43	2,638
New Haven, Conn.	52	50	52	36	40	38	27	26	-	12	11	-	-	12	1,131	
New Orleans, La.	42	68	69	36	94	141	262	261	125	58	49	44	30	27	3,363	
New York, N.Y.	446	477	534	678	715	879	996	1,193	1,212	892	786	788	904	747	695	33,367
Oakland, Cal.	16	39	33	40	44	92	111	-	-	-	-	-	-	-	1,089	
Owensboro, Ky.	92	113	101	37	25	23	17	-	-	-	-	-	-	-	1,041	
Philadelphia, Pa.	167	161	143	127	142	194	229	229	308	262	252	251	207	183	14,783	
Pittsburgh, Pa.	200	202	144	127	99	103	111	145	145	143	137	134	114	118	3,309	
Portland, Oreg.	72	67	69	46	55	101	123	122	50	15	10	12	7	8	9	1,424
Providence, R.I.	34	39	45	64	47	59	62	61	35	30	28	14	21	34	1,047	
Richmond, Va.	28	36	51	-	50	26	34	30	23	11	9	-	-	19	1,014	
Rochester, N.Y.	49	65	87	73	69	26	17	21	12	16	14	-	90	19	1,278	
St. Louis, Mo.	375	449	293	129	67	83	75	71	75	53	44	7	81	93	3,691	
St. Paul, Minn.	68	45	64	41	39	23	94	-	-	-	-	-	-	-		

διοι φορείς δεν ήταν σε θέση να το κάνουν. Η U.S.P.H.S (United State Public Health Service) των Η.Π.Α για να εντοπίσει τον αριθμό των ατόμων που νόσησαν, εξέτασε τα στοιχεία από 11 πόλεις και υπολόγισε ότι στα 1.000 άτομα του πληθυσμού τα 280 είχαν νοσήσει [16]. Υπολογίζεται ότι 25 εκατ. Αμερικάνοι νόσησαν με τον ιό της γρίπης την περίοδο 1918-19. Η εικόνα 2 περιλαμβάνει αναλυτικά των αριθμό των ατόμων που νόσησαν από γρίπη και πνευμονία σε 46 πόλεις της Αμερικής από τον Σεπτέμβριο του 1918 έως τον Μάρτιο του 1919, ο υπολογισμός γίνεται ανά εβδομάδα. Ο πίνακας δείχνει πως τα τρία κύματα γρίπης επηρέασαν τον πληθυσμό σε κάθε πόλη ξεχωριστά [17].

Ο αριθμός των ναυτών και των στρατιωτών που έχασαν τη ζωή τους από γρίπη και πνευμονία το 1918 είναι πάνω από 43.000, δηλαδή το 80% των Αμερικάνων νεκρών του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Τα στοιχεία και οι αριθμοί υπολογίζονται πάντα κατά προσέγγιση (ήδη έχουμε αναφέρει τους λόγους απώλειας δεδομένων, όπως μη καταγραφή και δήλωση στοιχείων, έλλειψη οργάνωσης κ.ά.). Η διοίκηση του στρατού στην Αμερική είχε υπολογίσει ότι το 1918 είχαν απαλαχτεί από τα καθήκοντά τους λόγω της γρίπης πολλοί αξιωματούχοι και υψηλόβαθμα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων. Υπολόγισαν ότι μόνο από την απουσία των αξιωματικών είχαν χαθεί 9.055.659 εργατομήρες και συνολικά οι ημέρες εργασίες που χάθηκαν από όλες τις βαθμίδες ανέρχονταν στις 14.994.812 [18].

Ένα άλλο ερώτημα που μας απασχολεί είναι πόσοι Αμερικάνοι (πολίτες και στρατιώτες) τελικά έχασαν την ζωή τους από πνευμονία και γρίπη από τον Σεπτέμβριο του 1918 έως τον Ιούνιο του 1919. Η πιο ακριβής προσέγγιση του πραγματικού αριθμού (δεν μπορούμε να υπολογίσουμε με ακρίβεια λόγω έλλειψης στοιχείων) ανέρχεται στα 675.000 άτομα [19,20]. Η ηλικιακή ομάδα 20-40 ετών σημείωσε υψηλά επίπεδα θνησιμότητας, υπάρχει διάσταση απόψεων ανάμεσα στους επιστήμονες και δεν μπορούν να συμφωνήσουν ή να αποδείξουν το λόγο που οδήγησε στην ευαισθητοποίηση αυτής της ηλικιακής ομάδας έναντι της επιδημίας.

Τα σχολεία παρέμειναν κλειστά για αρκετές εβδομάδες. Τα μέσα μεταφοράς δεν εκτελούσαν όλα τα δρομολόγια και οι μετακινήσεις καθώς επίσης και τα ταξίδια των πολιτών είχαν μειωθεί στο ελάχιστο. Πολλές επιχειρήσεις επηρεάστηκαν, κάποιες έκλεισαν από την έλλειψη προσωπικού. Ενώ κάποιες άλλες κερδοσκοπήσαν. Συνεπώς εκδηλώθηκαν υψηλά ποσοστά ανεργίας. Όλες οι δημόσιες υπηρεσίες υπολειπούνταν λόγω ασθένειας του προσωπικού τους. Αυξήθηκαν τα επίπεδα εγκληματικότητας και αλκοολισμού. Επήλθε χαλάρωση ηθικών αξιών και αποδιοργάνωση της προσωπικότητας (η έξαρση της επιδημίας δημιούργησε ένα αίσθημα πανικού στους πολίτες και πολλές φορές το συναίσθημα αυτό οδήγησε σε ακραίες συμπεριφορές). Πολλές φορές ο τύπος της εποχής (εφημερίδες) έδινε συμβουλές αντιμετώπισης της γρί-

πης που δεν είχαν καμία ιατρική υπόσταση. Δεν ήταν λίγα τα περιστατικά, όπου η παραπληροφόρηση οδήγησε στο θάνατο. Όπως προαναφέρθηκε εκκλησίες, θέατρα, εστιατόρια και όλοι οι χώροι συνεστίασης και διασκέδασης ανέστειλαν για αρκετές εβδομάδες τη λειτουργία τους.

Συμπεράσματα

Η μείωση του πληθυσμού, η ανατροπή κυβερνητικού προϋπολογισμού, η διαταραχή της πολιτικής ζωής, η ζημία των επιχειρήσεων, η εμφάνιση κερδοσκοπικών τάσεων, η αναστολή λειτουργίας δημοσίων υπηρεσιών καθώς επίσης και η μείωση των μετακινήσεων ήταν μερικές από τις επιπτώσεις της Ισπανικής γρίπης. Η Ισπανική γρίπη, μητέρα των μετέπειτα πανδημιών (Ασιατική γρίπη και γρίπη του Χονγκ Κονγκ), κατάφερε να αφήσει έως σήμερα αναπάντητα ερωτηματικά που αφορούν την προέλευση της. Είναι αποδεκτό από την επιστημονική κοινότητα ότι κάποια στιγμή θα υπάρξει μία νέα πανδημία γρίπης, αλλά το ακριβές χρονικό πλαίσιο όπου θα εκδηλωθεί, καθώς επίσης και η γεωγραφική της εξάπλωση δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί με σαφήνεια

Summary

The Spanish influenza of 1918 caused over 50 million deaths worldwide. Data presented in this paper is the origin of influenza, the spread rate, the phases of spreading and the geographic distribution of cases. This study focuses mainly on the demographic, social, political and economic implications of Spanish influenza which has spread across Europe and America through land and sea routes. It is not possible to accurately calculate the number of people who were infected with influenza in the period 1918-19, nor the exact number of people who lost their lives due to the failure to record the incidents as the deaths caused by Spanish influenza may be far more than those recorded. The age group with very high mortality rates was between 20 and 49 years of age. The effect of Spanish influenza was not limited only in the years 1918-19, as is considered the “mother” of the later influenza pandemics such as the Asian in 1957 and the Hong Kong in 1968. The Spanish influenza affected economic, political, and social life as well as demographic issues worldwide.

Keywords: Influenza, pandemic, Spanish influenza, population decline, mortality

Βιβλιογραφικές Αναφορές

1. Kilbourne ED. Influenza Pandemics of the 20th Century. *Emerg Infect Dis.* 2006;12(1):9-14. DOI: 10.3201/eid1201.051254.
2. Morens DM, Fauci AS. The 1918 Influenza Pandemic: Insights for the 21st Century. *J Infect Dis.* 2007;195(7):1018-1028. DOI: <https://doi.org/10.1086/511989>
3. Shanks DG. Insights from unusual aspects of the 1918influenza pandemic. *Travel Med Infect Dis.* 2015;13(3):217-222. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.tmaid.2015.05.001>
4. Vana G, Westover KM. Origin of the 1918 Spanish influenza virus: A comparative genomic analysis. *Mol Phylogenet Evol.* 2008;47(3):1100-10. DOI: doi: 10.1016/j.ympev.2008.02.003.
5. Taubenberger JK, Morens DM. 1918 Influenza: the Mother of All Pandemics. *Emerg Infect Dis.* 2006;12(1):15-22. DOI: <https://dx.doi.org/10.3201/eid1201.050979>.
6. Potter CW. A history of influenza. *J Appl Microbiol.* 2001;91(4):572-579. DOI: doi:10.1046/j.1365-2672.2001.01492.x
7. Potter CW. ό.π.
8. Crosby A. America's forgotten Pandemic: The influenza of 1918. 2nd ed. New York: Cambridge University Press; 2003: 17 - 31, 56 - 68, 80, 206 - 207..
9. Ammon CE. Spanish flu epidemic in 1918 in Geneva, Switzerland. *Euro Surveill.* 2002;7(12):391. DOI: <https://doi.org/10.2807/esm.07.12.00391-en>
10. Frost W. Statistics of Influenza Morbidity: With Special Reference to Certain Factors in Case Incidence and Case Fatality. *Public Health Rep.* 1920;35(11):584-597. DOI: 10.2307/4575511